

Sınıf Rehber Öğretmenlerinin ve 8. Sınıf Öğrencilerinin Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersine İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi

Examining the Views of Class Guidance Teachers and 8th Grade Students about Guidance and Career Planning Course

Barışcan ÖZTÜRK^{ID}, Psikojik Danışman Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, İzmir/TÜRKİYE, bariscano@hotmail.com

Erol ESEN^{ID}, Dr. Öğretim Üyesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/TÜRKİYE, erol.esen@cbu.edu.tr

Diğdem Müge SİYEZ^{ID}, Prof. Dr., Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir/TÜRKİYE, didem.siyez@gmail.com

Öztürk, B., Esen, E. ve Siyez D. M. (2020). Sınıf rehber öğretmenlerinin ve 8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(2), 492-512.

Geliş tarihi: 21.08.2020

Kabul tarihi: 05.11.2020

Yayımlanma tarihi:28.12.2020

Öz. Bu çalışmanın amacı sınıf rehber öğretmenlerinin ve 8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşlerinin incelenmesidir. İzmir ilinde bulunan yedi farklı ortaokuldan 21 sınıf rehber öğretmeni (13 kadın, 8 erkek) ve 47 sekizinci sınıf öğrencisi (23 kız, 24 erkek) çalışmada yer almıştır. Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan tipik durum örneklemesinde yararlanılmıştır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Veriler 2018 yılı haziran ve temmuz aylarında yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular hem öğretmenler hem de öğrenciler için uygulama ve değerlendirme olmak iki kategorinin varlığına işaret etmektedir. Bu iki kategorinin altında yer alan temalarda her iki grup için büyük ölçüde benzerdir. Katılımcı öğretmenler ve öğrenciler dersin meslekleri tanıma, üst öğrenim kurumları hakkında bilgi alma ve kişisel-sosyal sorunların çözümüne fayda sağlaması açısından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Öğretmenlerin çoğu öğrencilerin derse yönelik ilgisizliğinden yakınırken buna karşın öğrenciler de sınıf rehber öğretmenlerinin derse liselere geçiş sınavına hazırlık amacıyla kullanma eğiliminde olduklarına dikkat çekmektedir. Çalışmada elde edilen bulgular ilgili literatür ışığında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rehberlik ve kariyer planlama, Kariyer gelişimi müdahaleleri, Durum çalışması.

Abstract. The aim of this study is to examine the views of the class guidance teachers and 8th grade students about guidance and career planning course. The participants of this study are 47 eighth grade students (24 boys, 23 girls) and 21 class guidance teachers (13 women, 8 men) from seven different secondary schools located in İzmir. Typical case sampling method was used to determine the participants. Case study design which is one of qualitative research methods was used in the study and data obtained by semi-structured interviews in June and July of 2018. The findings point out two categories for both students and teachers; implementation and evaluation. The themes found under these categories are also similar in both groups. Participants emphasize the importance of the course in terms of gaining information about occupations and high schools and solving personal-social problems. While most of the teachers complain about the lack of students' interest to the course, the students draw attention to the teachers' tendency to use the course for preparing national exams. The findings of the study were discussed in the light of the literature.

Keywords: Guidance and career planning, Career development interventions, Case study.

Extended Abstract

Introduction. Building a unique career pattern, clarifying his/her own decision-making style, increasing awareness of his/her values and integrating all life roles with self are the components of career development processes (Herr, Cramer and Niles, 2004). According to Siyez (2016, p.172) "career development is a lifelong process that focuses on researching, accessing and processing information about his/her his professional and educational options, and lifestyle". Although career development is one of the most main processes in life, it is difficult to say that the career development of all individuals is at the desired level. Adolescents especially emphasize the need for systematic career development interventions that will allow them to connect educational life with occupations based on their interests (Mortimer, Zimmer-Gembeck, Holmes and Shanahan, 2002). Career development interventions, includes all kinds of activities that increase the competencies of individuals in order to effectively address career-related developmental tasks (Dykeman, Wood, Ingram, Pehrsson, Mandsager and Herr, 2003). The guidance and career planning course is also an actual example of these interventions. The guidance and career planning course aims to increase the students' awareness about their potential and latent powers, and the ability to plan for the future; gain understanding on relationship between educational life and career development; teach evaluating career development options and opportunities in their environment, realize the importance of occupations in life, and develop skills to support career development (Ministry of Education, 2014). The purpose of the study is to determine the views of the class guidance teachers (conductors of the guidance and career planning course) and 8th grade students (participants of the guidance and career planning course) about implementation, content and effectiveness of the guidance and career planning course.

Method. The case study design, which is one of the qualitative research methods, was used in the study. Typical case sampling method was used to determine the participants. The study group is consisted of 47 eighth grade students (24 boys, 23 girls) and 21 class guidance teachers (13 women, 8 men) from seven different secondary schools located in İzmir. The data obtained by semi-structured interviews in June and July of 2018. In order to analyse the data content analysis techniques are used to in the study. In the content analysis, the three-stage path specified by Yıldırım and Şimşek (2005) was followed. First, the data was coded by reading the deciphered interviews many times, then themes and categories were determined based on these codes.

Results. The views of the class guidance teachers about the guidance and career planning course were classified into two categories as "implementation" and "evaluation". Two themes entitled "quality of the course" and "students' approach to the course" are found under implementation category. Four codes labelled as "formality", "vocational guidance", "assistance in classroom/individual problems" and "preparation for the national high school exams" are reported under the "quality of the course" theme. Four codes labelled as "students' lack of interest", "searching solution for classroom/personal problems", "preparing for the exam" and "awareness about occupations" are reported under the "students' approach to the course" theme. Three themes entitled "contributions to students", "shortcomings", and "suggestions" are found under evaluation category. Four codes labelled as "guidance through the abilities", "recognizing occupations and high schools", and "solving personal problems" are reported under the "contributions to students" theme. Seven codes labelled as "lack of materials", "timing of the course", "lack of students' interest", "insufficient course time", "bureaucratic drudgery", and "lack of contributions to students" are reported under the "shortcomings" theme. Six codes labelled as "resource book", "using interactive methods", "inservice training", "beginning the course in early grades", "conducting the course by the field specialist" and "support from the school counselor" are reported under suggestions theme.

The views of the 8th grades students about the guidance and career planning course were also classified into two categories as "implementation" and "evaluation". Two themes entitled "importance of the course" and "teaching" are found under implementation category. Six codes labelled as "vocational guidance coherent with abilities", "recognizing occupations", "getting information about high schools" and

national exams, getting support about classroom / individual problems, and coping with test anxiety are reported under the importance of the course theme. Three codes labelled using the course for changing purposes, preparing for exams, following the original course content are reported under the teaching theme. Two themes entitled contributions and suggestions are found under evaluation category. Four codes labelled getting information about occupations, lack of contribution, vocational guidance according to abilities and getting help about classroom/ individual problems are reported under the contributions theme. Four codes labelled teachers perceptions about the course, using more interactive activities, increasing the duration of the course, and promotion of occupations are reported under the suggestions theme.

Discussion and Conclusion. The class guidance teachers and 8th grade students' views about guidance and career planning course were evaluated in two categories; implementation and evaluation. The themes classified under these categories are similar for both groups. In both groups participants emphasize that guidance and career planning course has an important role in the promotion of occupations, getting information about high school options and solving the personal-social problems. In the light of the findings teachers and students have similar views in terms of course contributions to the student. Considering these contributions, it can be stated that, in addition to career related competencies, the acquisition of other competencies related to personal-social and educational guidance is realized within the scope of the course. In terms of the suggestions about the course, increasing the coordination with the school counselor, in-service trainings for teachers, developing resource books, creating an activity based classroom atmosphere in order to improve the efficiency come to the forefront.

Giriş

Psikolojik danışma ve rehberliğin tarihsel gelişimi incelendiğinde; mesleki rehberlik hizmetlerinin, alanın ortaya çıkmasında öncül bir rol oynadığı kolaylıkla fark edilmektedir. Bu öncül rol Parsons (1909) tarafından ortaya konan üç temel ilkenin etrafında şekillenmiştir; (1) bireylerin nedenleriyle birlikte kendileri, yetenekleri, becerileri, ilgileri, hedefleri, kaynakları ve sınırlılıkları ile ilgili net bir anlayış geliştirmeleri; (2) bireylerin farklı çalışma alanlarındaki gereksinimler, başarı koşulları, avantajlar ve dezavantajlar, fırsatlar ve beklentiler (olasılıklar) hakkında bilgi sahibi olmaları; (3) bireylerin bu iki olgu grubu arasındaki ilişkilere dair akıl yürütmeleri. Psikolojik danışma ve rehberlik alanı danışanların ihtiyaçları çerçevesinde hizmetlerini zaman içinde genişletse de mesleki rehberlik hizmetleri önemini korumayı sürdürmektedir. Alandaki değişime benzer şekilde mesleki rehberlik hizmetlerinin kapsamının ve içeriğinin de değiştiği, geliştiği; karmaşıklaşan yaşam rollerine etkin uyumun önem kazanması ile birlikte bu hizmetlerin kariyer danışmanlığı kavramı ile daha sık anılmaya başlandığı görülmektedir (Herr, 1997; Yeşilyaprak, 2012). Bu değişimde günümüz toplumlarının ve iş dünyasının geçmişe kıyasla giderek daha değişken, çeşitli ve karmaşık hale gelmesinin de etkisi göz ardı edilmemelidir (Amundson, 2005; Guichard, Pouyaud, Calan ve Dumora, 2012). Gerek psikolojik danışman yetiştiren eğitim programları gerekse psikolojik danışmanların sahip olması beklenen yeterlilikler irdelendiğinde kariyer danışmanlığı ve kariyer gelişimi kavramlarının öne çıktığı dikkat çekmektedir (The Council for Accreditation of Counseling and Related Programs [CACREP], 2016; (National Career Development Association [NCDA], 2009; Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2018).

Bireyler doğuştan sahip oldukları yetenekleri, potansiyelleri ve gizil güçleri ortaya çıkarabilecekleri, ifade edebilecekleri alanlara ihtiyaç duyarlar (Yeşilyaprak, 2016). Bu alanların keşfedilmesi ve bireylerin kendi fırsatlarını oluşturma süreçlerinin desteklenmesi, karmaşık teknolojileri kullanabilme ve yaşam boyu öğrenmeye açık olma becerilerinin kazandırılması, iş yaşamıyla ilgili durağanlıktan ziyade esnekliğin benimsenmesi kariyer danışmanlığının amaçları arasında öne çıkmaktadır (Duarte, 2004). Günümüz iş dünyasında; mesleki beklentilerin çok daha az tanımlanabilir ve ön görülebilir olması, iş geçişlerinin daha sık olması bu yeni becerilerin geliştirilmesine yönelik ihtiyacı arttırmaktadır (Patton ve McMahon, 2006; Savickas vd., 2009). Yine artan belirsizlik ve geçişkenlik; Carnevale (2013) tarafından 21. yüzyıl yeterlilikleri olarak adlandırılan, özerk karar verebilme, problem çözebilme, eleştirel düşünebilme, aktif öğrenciler olabilme, etkili iletişim becerilerini kullanabilme, sahip olunan bilgi ve becerileri farklı durumlara, süreçlere aktarabilme gibi kavramları da ön plana çıkarmaktadır. Kariyer danışmanlığı ve kariyer gelişimi yaklaşımıyla birlikte öne çıkan kavramlardan biri de yaşam rolleridir. Yaşam rolleri perspektifi, bireylerin yaşam tarzlarına, ihtiyaçlarına, önceliklerine, karar verme stillerine ve kişisel öykülerine ilişkin içgörü geliştirmelerine odaklanmaktadır (Brott, 2005). Savickas' a göre (2005) bireylerin belirgin yaşam rollerini ve etki alanlarını, bu rollerin gelecek ile ilgili beklentileriyle ilişkisini fark etmeleri, beklentilerine ulaşabilmelerine yönelik yeni yaklaşımlar oluşturma olasılıklarını arttıracaktır.

Yukarıda belirtilen becerilerin ve yeterliliklerin geliştirilmesi, belirgin yaşam rollerine ve etki alanlarına ilişkin farkındalık kazanılması ancak sağlıklı bir kariyer gelişimi süreci ile mümkündür. Kariyer gelişimi, bireylerin yaşamları boyunca kariyerlerini şekillendiren olayların yanı sıra aynı süreçte deneyimlediği psikolojik ve davranışsal süreçleri bütüncül olarak açıklamak için kullanılan bir kavramdır (Guichard, 2003). Bireyin kendine özgü bir kariyer örüntüsünü inşası, kendi karar verme biçimini netleştirmesi, değerlerine ilişkin farkındalığını arttırması ve bütün yaşam rollerini benliği ile bütünleştirmesi kariyer gelişimi süreçlerinin bileşenleridir (Herr, Cramer ve Niles, 2004). Siyez' e göre (2016, s.172) kariyer gelişimi; "kişinin kendisi, mesleki ve eğitsel seçenekleri, yaşam stili, hakkında araştırma yapma, bilgiye ulaşma ve bilgiyi işleme süreçlerine odaklanan, yaşam boyu devam bir süreçtir". Esasen, yaşamımız boyunca en sık sorduğumuz ve cevapladığımız sorulara bakınca kariyer gelişiminin bireylerin yaşamındaki en temel süreçlerden biri olduğu kolaylıkla fark edilebilmektedir: "Büyüyünce ne olacaksın?", "Ne işle meşgulsünüz?", "Boş zamanlarında neler yaparsın?"

Yaşamdaki en temel süreçlerden biri olmasına karşın tüm bireylerin kariyer gelişiminin istenen düzeyde olduğunu söylemek mümkün değildir. Gerek yurt dışındaki gerekse Türkiye’deki çalışmaların bulguları bu görüşü destekler niteliktedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde Mortimer, Zimmer-Gembeck, Holmes ve Shanahan (2002) tarafından 1000 ergenin katılımıyla gerçekleştirilen boylamsal bir çalışmanın bulguları oldukça çarpıcıdır. Çalışmaya katılan ergenlerin önemli bir bölümü kariyer gelişimlerini etkin biçimde yönetmeleri için ihtiyaçları duydukları becerileri içselleştirmelerine yardımcı olacak desteğin kendilerine sunulmadığına inanmaktadırlar. Pek çok katılımcı mevcut kariyer gelişiminde rastlantıların veya şansın belirleyici olduğunu; meslek seçimlerine ebeveynlerinin, arkadaşlarının ve yarı zamanlı çalışma deneyimlerinin, bazı durumlarda ise öğretmenlerinin ve antrenörlerinin kendilerine rehberlik ettiğini belirtmiştir. Ergenler özellikle ilgileri temelinde mesleklerle eğitim yaşantısı arasında bağ kurmalarına olanak sağlayacak sistematik kariyer gelişimi müdahalelerine yönelik gereksinime vurgu yapmaktadırlar (Mortimer vd., 2002). Ülkemizde 8. sınıfın sonunda genel veya mesleki eğitime yönelme konusunda çok kritik bir karar verilmektedir. Ancak bu öğrenci grubuyla yapılan çalışmalar, ortaokul öğrencilerinin bu kararı sağlıklı olarak vermelerini kolaylaştıracak, kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine sahip olmadıklarına işaret etmektedir (Akdeniz, 2009; Can ve Taylı, 2014; Seçer, Gülbahçe ve Ateş, 2013). Daha açık ifade etmek gerekirse ortaokul öğrencilerinin gelişimsel düzeylerine paralel olarak yetenek, ilgi ve becerilerini tanımadıkları, mesleklere dair yeterli bilgiye ve çalışma hayatına yönelik olumlu tutumlara sahip olmadıkları bildirilmektedir (Akos, Konold ve Niles, 2004).

Bu durum bireylerin kariyer gelişimini desteklemeye, konuya ilişkin farkındalıklarını ve becerilerini arttırmaya yönelik müdahaleleri gündeme getirmektedir (Brown ve Lent, 2005). Türkiye özelinde ise; zorunlu eğitimin 12 yıla çıkarılması, genç işsizliğin yükselen bir trend haline gelmesi, yanı sıra iş verenlerin üretken, yetkinlikleri ve farkındalıkları yüksek elemanlara olan talepleri; öğrencilerin örgün eğitim içerisinde kariyer gelişimini destekleyen becerileri sistematik olarak edinebilmelerine yönelik ihtiyacı daha da açık hale getirmektedir (Yeşilyaprak, 2016). Kariyer gelişimi müdahaleleri, en geniş tanımıyla bireylere kariyer bağlantılı gelişim görevlerini etkin biçimde ele alabilmesi için onların yetkinliklerini arttıran her türlü etkinliği kapsamaktadır (Dykeman, Wood, Ingram, Pehrsson, Mandsager ve Herr, 2003). Kariyer gelişimi müdahaleleri, bireylerin kişisel farkındalıklarını arttırmayı, karar verme becerilerini geliştirmeyi, iş aramaya ilişkin becerileri kazandırmayı, gelecek kaygısı ve stres ile etkin biçimde baş etme stratejilerini öğretmeyi, çalışmaya yönelik olumlu tutumlar oluşturmaya, kariyer gelişimine ilişkin motivasyonlarını yükseltmeyi amaçlamaktadır (Baudouin vd., 2007; Guichard, 2003; Niles ve Bowsbey, 2002). Bu müdahalelerin, okul öncesinden liseye tüm örgün eğitim kademelerinde öğrencilerin kariyer gelişimlerini desteklemek için okulların eğitim programlarının bir parçası olması önerilmektedir (Dykeman vd., 2003; Solberg, Howard, Blustein ve Close, 2002). Bireylerin kariyer gelişimi süreçlerindeki; mesleğe yönelme, meslek seçme gibi birçok gelişim görevinin çoğunlukla örgün eğitim yaşamı içerisinde gerçekleştiği düşünüldüğünde erken yaşlardan itibaren başlayan ve tüm bireylere yönelik kariyer gelişimi müdahalelerinin önemi kolaylıkla fark edilmektedir (Conley, 2014; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Schultheiss, 2008).

Diğer yandan okul psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetleri açısından değerlendirildiğinde görevler ve hizmetler modeli olarak tanımlanan geleneksel rehberlik yaklaşımında yöneltme ve yerleştirme hizmetlerinin temelde mesleki rehberlik hizmetleri ile ilişkili olduğu görülmektedir (Doğan, 2000). Yine bu modellerde yer alan bilgi toplama yayma hizmetleri kapsamında sunulacak temel bilgilerden birisini mesleki bilgiler oluşturmaktadır. 1970’li yıllardan itibaren üzerinde çalışılmaya başlanan, sistematik, ölçülebilir ve hesap verilebilir olması yönleriyle geleneksel rehberlik yaklaşımından ayrılan gelişimsel rehberlik yaklaşımında da üç temel problem alanı arasında mesleki rehberlik önemli bir yere sahiptir (Gysbers ve Henderson, 2012; Sink ve MacDonald, 1998). Amerikan Okul Psikolojik Danışmanları Derneği’ne (American School Counselor Association [ASCA]) (2014) göre mesleki rehberlik alanında öğrencilere kazandırılacak temel yeterlilikle arasından kariyer hazır

bulunuşluğu, uzun ve kısa dönemli kariyer hedeflerini belirleyebilme, bir üst eğitim kademesini veya iş dünyasına başarılı bir geçiş için plan yapabilme yer almaktadır.

Bu yeterliklerin kazandırılmasında bireyle ve grupla psikolojik danışma ile birlikte sınıf rehberliği uygulamaları da rol oynamaktadır. Sınıf rehberliği etkinlikleri, okulların yıllık rehberlik ve psikolojik danışman programları dikkate alınarak sınıf düzeyinde sınıf rehber öğretmenleri tarafından hazırlanan programlardır. Türkiye’ de 2006 ile 2012 yılları arasından ilkokullarda ve ortaokullarda, ilköğretim ve ortaöğretim kurumları sınıf rehberlik programı kapsamında haftada birer ders saati şeklinde yürütülen sınıf rehberlik saatlerinin Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 25.06.2012 tarih ve 69 sayılı kararı ile kademeli olarak kaldırılmasına karar verilmiştir (MEB, 2012). Aynı kararda sadece 8. sınıflar için rehberlik ve kariyer planlama dersinin müfredata eklendiği görülmektedir. MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın 26.11.2014 tarih ve 101 sayılı kararı ile rehberlik ve kariyer planlama dersinin içeriği düzenlenmiştir (MEB, 2014). Rehberlik ve kariyer planlama dersi 2015-2016 öğretim yılından bu yana haftada bir ders saati şeklinde sınıf rehber öğretmenlerince yürütülmektedir. Rehberlik ve kariyer planlama dersi ile öğrencilerin potansiyellerine, gizil güçlerine ilişkin farkındalıklarının artması, eğitim yaşantısı ile kariyer gelişimi arasındaki ilişkiyi kavramaları, geleceğe yönelik plan yapma becerisini kazanmaları, kariyer gelişimlerine ilişkin seçenekleri ve çevrelerindeki olanakları değerlendirebilmeleri, mesleklerin yaşamdaki önemi fark etmeleri, kariyer gelişimlerini destekleyecek becerileri (mesleki bilgi toplama, öz geçmiş oluşturma, kariyer planlama dosyası oluşturma vb.) geliştirmeleri hedeflenmektedir (MEB, 2014). Kariyer planlamanın bir meslek seçiminin fazlasını içerdiği bilgisi dikkate alındığında bu içerikte bir dersin öğrencilerin kariyer gelişimlerini de desteklemede önemli bir katkısının olması beklenmektedir. Kariyer danışmanlığının ve kariyer gelişimi müdahalelerinin bireylere kazandırmayı hedeflediği bilgi ve beceriler incelendiğinde, rehberlik ve kariyer planlama dersinin hedefleriyle büyük ölçüde benzerlik gösterdiği dikkat çekmektedir. Bir başka deyişle hedefleri bakımından rehberlik ve kariyer planlama dersinin ilgili literatürle uyumlu bir kariyer gelişimi müdahalesi olduğu görülmektedir. Buna karşın, güçlü bir literatür desteğine ve teorik tabana sahip olması etkili müdahalelerdeki kritik öğelerden sadece birisidir (Whiston, Sexton ve Lasoff, 1998).

Kariyer gelişimi müdahalelerinin yaygınlığıyla ve atfedilen önemle kıyaslandığında bu müdahalelerin etkililiğini belirlemeye yönelik çalışmaların sınırlı sayıda olduğu dikkat çekmekte; kariyer gelişimi müdahalelerinin etkililiğini derinlemesine inceleyen farklı araştırma yaklaşımlarından yararlanan çalışmalara ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır (Dykeman vd., 2003). Bu nedenle de hem uygulayıcılardan hem de kariyer gelişimi müdahalesinin öznesi olan öğrencilerden elde edilen çift yönlü bulguların rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin uygulamaların ve içeriklerin geliştirilmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Bu çalışmayla rehberlik ve kariyer planlama dersinin yürütücüsü olan sınıf rehber öğretmenlerinin ve derse katılan 8. sınıf öğrencilerinin dersin uygulamadaki durumuna, içeriğine ve etkililiğine ilişkin görüşlerinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Amaç çerçevesinde şu araştırma sorularına cevap aranmıştır:

- 1) Sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik ve kariyer planlama dersi hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 2) 8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersi hakkındaki görüşleri nelerdir?

Yöntem

Araştırma Modeli

Sınıf rehber öğretmenlerinin ve 8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşlerini belirlemeyi ve dersin 8. sınıf öğrencilerine ne gibi katkıları olduğunu ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden biri olan durum çalışması yöntemi

kullanılmıştır. Temel amacı durumu, kişiyi ya da olguyu özgün ortamı içinde keşfetmek, analiz etmek ve yorumlamak olan durum çalışması eğitim alanında ne, niçin ve nasıl sorularına cevap aranması durumunda tercih edilmektedir. (Keen ve Packwood, 1995; Parker, 2015; Yin, 2014). Çalışma durum çalışması desenlerinden iç içe tek durum deseni ile yürütülmüştür. İç içe geçmiş tek durum deseninde tek bir durum için birden fazla alt tabaka ya da birim bulunmakta ve bu birimlerde bu durumla ilgili bilgi alınmaktadır (Yin, 2014).

Çalışma Grubu

Çalışma grubunun oluşturulmasında amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisi olan tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Tipik durum örnekleme yeni bir programı veya uygulamanın, “kötü” ya da “mükemmel” durumları dışarıda tutarak tipik durumlar üzerinden değerlendirmesi yapılır (Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu bağlamda da İzmir ili merkez ilçelerinden birinde yedi farklı ortaokuldan 21 öğretmen (13 kadın, 8 erkek) ve 47 öğrenci (24 oğlan, 23 kız) ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcı sınıf rehber öğretmenleri 2017-2018 eğitim-öğretim yılında rehberlik ve kariyer planlama dersini yürütürken, katılımcı öğrenciler de aynı eğitim-öğretim yılında rehberlik ve kariyer planlama dersinde düzenli olarak yer almışlardır. Çalışmaya katılan öğretmenlerin yaşları 34 ile 63 yaş arasında, mesleki deneyimleri ise 12 ile 41 yıl arasındadır. Öğrencilerin yaşları ise 13 ile 15 yaşları arasındadır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplamak için yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde yöneltilen soruların belirlenmesi sürecinde öncelikle öğrenci ve öğretmenlere yönelik iki ayrı taslak form oluşturulmuştur. Kapsam geçerliğini sağlamak amacıyla Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalında görev yapan ve Bilimsel Araştırma Yöntemleri Dersini yürüten iki öğretim üyesinin (uzmanın) görüşleri alınmıştır (Brod, Tesler ve Christensen, 2009). Uzmanlar taslak soruları; açıklık, netlik ve araştırma amacına uygunluk gibi kriterler bakımından değerlendirmişlerdir. Getirilen öneriler çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme formu tekrar düzenlenmiştir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin derse yönelik görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan sekiz soru belirlenmiştir. Soruların netliğini ve anlaşılabilirliğini belirlemek amacıyla bir sınıf rehber öğretmeni ve iki 8. sınıf öğrencisi ile pilot uygulama gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulama sonrasında öğrenci formunda bir soru cevaplandırılmasında zorlanması nedeniyle formdan çıkartılmıştır. Yapılan düzenlemelerle birlikte öğretmen formunun son hali sekiz, öğrenci formunun son hali yedi sorudan oluşmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan bazı sorular şu şekildedir; “Rehberlik ve kariyer planlama dersinin içeriğini, derste yapılan etkinlikleri nasıl değerlendiriyorsunuz?”, “Rehberlik ve kariyer planlama dersinin daha etkin ve verimli olabilmesine ilişkin önerileriniz nelerdir?”

Verilerin Toplanması

Öğretmen ve öğrenci görüşmeleri araştırmanın birinci yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğretmen görüşmeleri 2018 yılının Haziran ayında öğretmenlerin seminer döneminde kendi okullarında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler 15-25 dakika arasında sürmüştür. Öğrenciler ile görüşmeler ise 2018 yılının Temmuz ayında ortaöğretim tercih sürecinde okula geldikleri dönemde gerçekleştirilmiş ve görüşmeler 10-15 dakika arasında sürmüştür. Görüşme öncesinde öğretmenler ve öğrencilere araştırmanın amacı, içeriği ve gizlilik koşulları hakkında bilgi verilmiş ve ses kaydı konusunda izinleri alınmıştır. Katılımcıların gizliliğinin korunması amacıyla öğretmenler K1-K21, öğrenciler K22-K68 olarak kodlanmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2005). İçerik analizine başlamadan önce görüşmelerin ses kayıtları yazıya dökülmüştür. Ardından görüşme dökümlerinde eksik veya hatalı bölümlerin olup olmadığı araştırmacılar tarafından kontrol edilmiş ve kontrolü sağlanan görüşme dökümleri üzerinden içerik analizine başlanmıştır. İçerik analizinde Yıldırım ve Şimşek'in (2005) belirttiği üç aşamalı yol izlenmiştir. İlk olarak veriler birçok kez okunarak kodlanmıştır, daha sonra kodlardan yola çıkarak temalar ve kategoriler belirlenmiştir. Daha sonra araştırmacılar tarafından kodlar, temalar ve kategoriler birçok kez kontrol edilmiştir. Bu işlemlerden sonra araştırmanın birinci ve ikinci yazarı tarafından veriler ayrı ayrı kodlanarak, kodlayıcı güvenilirliği hesaplanmıştır. Güvenirlik yüzdesi Miles ve Huberman'nın (1994) Güvenirlik= Görüş Birliği/(Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı)X100 formülü kullanılarak hesaplanan uyuşum yüzdesi %87 olarak belirlenmiştir. Elde edilen kategoriler ve temalar bulgular bölümünde açıklanmış, temaları ve kodları en iyi açıklayan alıntılarla birlikte sunulmuştur.

İnandırıcılık, Aktarılabilirlik, Tutarlılık ve Teyit edilebilirlik

Nitel araştırmaların niteliğinin artırılmasında nicel araştırmalardan farklı olarak iç geçerlik için inandırıcılık, dış geçerlik için aktarılabilirlik, içe güvenilirlik için tutarlılık, dış güvenilirlik için ise teyit edilebilirlik kavramlarının kullanımı tercih edilmektedir (Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırma sonuçlarıyla gerçeğin doğru temsili anlamına gelen inandırıcılığın sağlanması için (Yıldırım ve Şimşek, 2005), yarı yapılandırılmış görüşme formunun oluşturulmasında uzman görüşü alınmıştır. Bununla birlikte uzman incelemesine başvurularak, ortaya çıkan kategorilerin ve temaların veri setini yeterli düzeyde yansıtıp yansıtmadığını, ayrıca verilerin bunlara göre etkili bir biçimde düzenlenip düzenlenmediği ile ilgili geri bildirim alınmıştır. Ek olarak sınıf rehber öğretmenlerinden ve öğrencilerden veri toplanarak veri kaynakları çeşitlendirilmiştir. Sonuçların uygulanabilirliğine ilişkin geçici yargılara ulaşılması ve test edilecek denencelerin oluşturulması anlamına gelen aktarılabilirliği arttırmak için (Yıldırım ve Şimşek, 2005), araştırmadan elde edilen kodlar ile ilgili birden fazla alıntıya doğrudan yer verilmiştir. Bununla birlikte çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden tipik durum örnekleme kullanılarak aktarılabilirlik arttırmaya çalışılmıştır (Farrugia, 2019; Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmanın tutarlılığını arttırmak için ise yarı yapılandırılmış görüşmelerin tamamı araştırmanın birinci yazarı tarafından gerçekleştirilmiş, görüşme öncesindeki açıklamaların benzer olmasına dikkat edilmiş ve kodlayıcı güvenilirliği hesaplanmıştır. Araştırmanın teyit edilebilirliğinin sağlanması için ise çalışma grubunun oluşturulması süreci, çalışma grubunun özellikleri, araştırma yöntemi, veri toplama sürecinde koşullar, veri işleme ve analiz süreçleri detaylı bir şekilde çalışmada sunulmuştur. Ayrıca uzman incelenmesinin yapılmasının teyit edilebilirliği güçlendirdiği düşünülmektedir.

Bulgular

Sınıf Rehber Öğretmenlerinin Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersine Yönelik Görüşleri

Sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşleri "Uygulama" ve "Değerlendirme" olmak üzere iki kategori altında toplanmıştır. Sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşlerinin analiz sonuçları Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1.

Sınıf Rehber Öğretmenlerinin Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersine Yönelik Görüşlerinin Analiz Sonuçları

Kategori	Tema	Kod	f	
Uygulama	Dersin niteliği	Dersin formalite düzeyinde kalması	15	
		Mesleki yönlendirme	12	
		Sınıf içi/bireysel problemlerde yardım	9	
		Liselere geçiş sınavına hazırlık	7	
	Öğrencilerin derse yaklaşımları	Derse yönelik ilgisiz olma	23	
		Sınıf içi/bireysel problemlerde çözüm arama	9	
		Sınava hazırlanma	6	
		Meslekleri tanıma	1	
	Değerlendirme	Dersin öğrencilere katkıları	Yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme	9
			Meslekleri tanıma	8
Ortaöğretim kurumlarını tanıma			6	
Bireysel problemlerin çözümü			2	
Eksiklikler/Aksaklıklar		Sınırlı öğretmen yetkinliği	10	
		Materyal eksikliği	9	
		Dersin zamanlaması	7	
		Öğrenci ilgisizliği	5	
		Süre yetersizliği	3	
		Bürokratik yükler	2	
Öneriler	Dersin işlenmemesi nedeniyle katkı sağlamaması	6		
	Kaynak kitap	12		
	İnteraktif yöntemlerin kullanımı	9		
	Hizmetiçi eğitim	8		
	Dersin daha erken yıllarda verilmesi	7		
	Dersin alan uzmanı tarafından yürütülmesi	6		
Okul psikolojik danışmanları tarafından desteklenmesi	5			

Uygulama. Bu kategori altında *dersin niteliği* ve *öğrencilerin derse yaklaşımları* olmak üzere iki tema bulunmaktadır.

Dersin Niteliği. Dersin niteliği teması altında *dersin formalite düzeyinde kalması*, *mesleki yönlendirme*, *sınıf içi/bireysel problemlerde yardım* ve *liselere geçiş sınavına hazırlık* olarak dört kod yer almaktadır. Sınıf rehber öğretmenleri dersin formalite düzeyinde kaldığını ($f = 15$) "*Hani plana baktığınız zaman her*

şey çok güzel, çocuklara meslekleri tanıtmak ya da geleceğine yönelik okullara yönlendirmek ile ilgili şeyler var ama uygulamaya geçtiğimizde çok mümkün olmuyor.” [K 3] ve “Gerçekte önemli bir ders ama biz bunu daha çok liselere geçiş sınavına hazırlık için kullandık ya da davranışlar üzerinde durduk. Yani bize verilen programa uyduğumuzu söyleyemem.” [K 14] şeklinde ifade etmiştir. Katılımcılar dersin mesleki yönlendirme (f = 12) için önemli olduğunu “Aslında çocukları birebir yönlendirmek, işte okul seçimi veya sorunlarına eğilmek açısından önemli.” [K 4] ve “Bu bilgilerde öğrencilerin gelecekte yapacakları işlerde, hani mutlu olabilecekleri, istedikleri işin, nasıl diyeyim ben hem başarı hem de gelecekte daha rahat olabilecekleri iş seçmelerinde büyük yeri olduğunu düşünüyorum.” [K 9] ifadesiyle dile getirmiştir. Öğretmenler, sınıf içi/bireysel problemlerde yardım (f = 9) sağlaması ile ilgili görüşlerini “Genelde sınıf problemlerini çözmek için de kullanıyoruz.” [K 3] ve “Çünkü her zaman meslek tanıtımı vesairenden ziyade biraz da kişisel problemlerine eğiliyorsun ister istemez çocukların.” [K 20] şeklinde ifade ederken liselere geçiş sınavına hazırlık (f = 7) yapıldığı ile ilgili görüşlerini ise “Açık söyleyeyim mesela bizim okulumuzda biz daha çok liselere geçiş sınavı başarısı, şuna buna odaklandığımız için o derslerde biz matematik yaptık.” [K 18] ve “Şöyle ki ne yapıyoruz işte lise sınavına hazırlanıyoruz, bu esnada işte bir saat bazen ihtiyacımız oluyor, arkadaştan isteyeceğine, kendi dersim birazcık ders alayım, yapayım şeyine girebiliyoruz.” [K 15] şeklinde ifade etmiştir.

Öğrencilerin derse yaklaşımları. Öğrencilerin derse yaklaşımları teması altında derse yönelik ilgisiz olma, sınıf içi/bireysel problemlerde çözüm arama, sınava hazırlanma ve meslekleri tanıma olmak üzere dört kod yer almaktadır. Sınıf rehber öğretmenleri öğrencilerin, derse yönelik ilgisiz olduklarını (f = 23) “Çok gerekli bir dersmiş gibi görünmüyor öğrenciler tarafından. Uzaktan bakıldığında öğrenciler tarafından çok da ilginç bir dersmiş gibi gözüküyor.” [K 15] ve “Dediğim gibi çocuklar bu derse çok ciddiye almıyorlar. Aaa rehberlik dersimi, birde çarşamba son saat oluyor rehberlik dersimiz, çok ciddiye almadılar.” [K 17] şeklinde, derste sınıf içi/bireysel problemlerde çözüm aradıklarını (f = 9) “Çünkü çocuklar rehberlik dersini şikâyet saati olarak, sınıf içindeki problemleri çözmek olarak algılıyorlar.” [K 19] ve “Sadece kendi sorunlarını anlattıkları bir ders olarak adlandırıyorlar. Belki çoğu rehberlik ve kariyer planlama derse olduğunu bile bilmiyor. Sadece o bana şunu yaptı gibi sorunlarını anlattıkları, dertleşebilecekleri bir ders olarak görüyorlar.” [K 12] şeklinde, derse sınava hazırlanacakları bir saat olarak değerlendirdiklerini (f = 6) “Başarı kaygısı olduğu için sınıfa bakıyorsunuz %50’i 60’ı test çözmek istiyor ve diğerleri zaten çözmese o da olur.” [K 8] ve “Test çözeceğiz diye bakıyorlar.” [K 13] şeklinde ifade etmiştir. Bir katılımcı ise öğrencilerin derse meslekleri tanıyabilecekleri bir alan olarak değerlendirdiklerini “Daha sonra meslek seçme olarak görmeye başladılar” [K 20] şeklinde belirtmiştir.

Değerlendirme. Bu kategori altında dersin öğrencilere katkıları, eksiklikler/aksaklıklar ve öneriler olmak üzere üç tema bulunmaktadır.

Dersin öğrencilere katkıları. Dersin öğrencilere katkıları teması altında yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme, meslekleri tanıma, ortaöğretim kurumlarını tanıma, bireysel problemlerin çözümü ve dersin işlenmemesi nedeniyle katkı sağlamaması olmak üzere beş kod yer almaktadır. Sınıf rehber öğretmenleri dersin öğrencilerin yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme sürecinde katkı sağladığını (f = 9) “Diyorum ki bakın sizin yapabileceğiniz şeyler bunlar, bakın siz şu öğrenciler şu okula gittikleri zaman daha başarılı olabileceklerini düşünüyorum, daha mutlu olacağınızı söylüyorum. Onlar da dinliyorlar.” [K 9] ve “Çocuğu bu konuda müzik öğretmenleriyle ya da yardımcı olacak biriyle görüştürerek onun o yeteneğiyle onun doğrultusunda bir meslek kazanmasına teşvik ediyoruz, yönlendiriyoruz.” [K 1] şeklinde; meslekleri tanımalarına katkı sağladığını (f = 8) “Bizim okullarda genellikle meslek tanıtımı yapıyoruz bu meslek tanıtımı da kısa vadede oluyor.” [K 11] ve “Her mesleğin toplumdaki yerini söylüyorsun yani anlatıyorsun ama meslekler tanıtılıyor.” [K 14] şeklinde; ortaöğretim kurumlarını tanımaya katkı sağladığını (f = 6) “Biz sadece elimizden geldiğince, buradaki okulları biliyorsak onlara yönlendirme yapıyoruz çocukları ya da sınavlarla ilgili yönlendirmeleri kendi bilgilerimiz doğrultusunda yapıyoruz.” [K 16] ve “Okul seçimi konusunda yararlı oluyor.” [K 4] şeklinde;

biyresel problemlerin çözümüne katkı sağladığını ($f = 2$) ise “Ama onun dışında bütün avantajı öğrencinin sıkıntılarını konuşabildiği, öğretmeniyle bilgi alışverişinde bulunabildiği, okulun genel işleyişiyle ilgili birçok şeyi konuşabildiği, tartışabildiği bir ders.” [K 22] şeklinde ifade etmiştir.

Eksiklikler/aksaklıklar. Dersin işlenmesinde yaşanan eksiklikler/aksaklıklar teması altında sınırlı öğretmen yetkinliği, materyal eksikliği, dersin zamanlaması, öğrenci ilgisizliği, süre yetersizliği ve bürokratik yükler olmak üzere altı kod bulunmaktadır. Öğretmenler aksayan yön olarak ilk sırada dersi yürütme konusunda yetkinliklerinin sınırlı olduğunu ($f = 10$) şu ifadelerle belirtmişlerdir; “Biz öğretmenlerde bu konuda çok yeterli değiliz.” [K 9] ve “Bende yeterli olduğumu düşünmüyorum mesela bu konuda. Hani o planı alıyoruz bir şekilde uygulamaya çalışıyoruz ama tek başıma yeterli olduğumu düşünmüyorum.” [K 10]. Öğretmenler ikinci olarak materyal eksikliği ($f = 9$) ile ilgili görüşlerini “Dediğim gibi işte elimizde bir doküman yok.” [K 16] ve “Ama müfredatta çokta bir yeri yok bir kaynağı yok elimizde bu dersi nasıl işleyeceğimize dair bir kaynak yok. Öğretmenler bu dersi kendi fikri kendi elindeki materyallere göre dersi işliyor tabii bu da yetersizlik sağlıyor.” [K 19] şeklinde belirtmişlerdir. Öğretmenler, öğrencilerin sınava girdikleri yılda dersin verilmesinin dersin verimli şekilde işlenmesini etkilediğini ($f = 7$) “Yani esasında 8 değil keşke bu ders 6. sınıftan ya da 5 ten gelen bir süreç olsa çünkü şimdi şöyle oluyor, her şeyi sıkıştırıyorsun, çocuklar sınav telaşında oluyor.” [K 8] ve “Dediğim gibi aksayan yönleri onların müfredatı ağır. Dolu dolu geçiriliyor. Zaten sekizde de olması çocukların pek ilgisini çekmiyor. Çünkü onların kafasında ki tek şey sınav.” [K 21] şeklinde belirtirken, öğrencilerin derse yönelik ilgisiz olmalarının dersin verimini etkilediğini ($f = 5$) şu ifadelerle dile getirmiştir; “Ne bileyim çocukların ilgisizliği var o da etkiliyor.” [K 7] ve “Rehberlik dersinin amacını tam olarak anlatamıyoruz çocuklara bu onunla alakalı. Kariyer planlama dersini kendilerine yardımcı bir unsur olarak görmüyorlar.” [K 12]. Öğretmenler dersin aksamasında sürenin yetersiz olmasının etkili olduğunu ($f = 3$) “Şimdi bu dersin aksayan yönü zaman açısından çok sınırlı. 40 dakikada haftada bir ders saatinde bunu ne kadar başarılı olabilir.” [K 6] ve “Yani haftada 40 dakika bu ders, haftada 40 dakikada yapmak zorundayız ve düşünün 40 küsur kişilik sınıflar.” [K 13] şeklinde, bürokratik yüklerin fazla olmasının dersi işleyişi aksattığını ise ($f = 2$) “Çok fazla fotokopi çekmek gerekiyor. Bununla ilgili test yapmak var, form doldurmak var.” [K 3] şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenlerin bir kısmı ise dersin işlenmemesi nedeniyle katkı sağlamadığını ($f = 6$) “Yine aynı kalıyor. Biraz formalite kalıyor ama ne kadar biz bunu gerçek hayata uyarlayıp da uygularsak daha yararlı oluyor.” [K 3] ve “İşte uygulamadığımız için çocuklara pek bir şey katamıyoruz.” [K 15] şeklinde ifade etmiştir.

Öneriler. Dersin verimli bir şekilde işlenmesi için getirilen öneriler teması altında ise kaynak kitap, interaktif yöntemlerin kullanılması, hizmetiçi eğitim, dersin daha erken yıllarda verilmesi, dersin alan uzmanı tarafından yürütülmesi ve okul psikolojik danışmanları tarafından desteklenmesi olmak üzere altı kod bulunmaktadır. Öğretmenler ders için kaynak bir kitabın oluşturulması gerektiğini ($f = 12$) “İşlenmesi gereken konular ama dediğimiz gibi hani belki kendi bilgimiz dahilinde anlatıyoruz. Belki elimizde bir kaynak bir etkinlik, bir şey olsa daha uzun zamana yayabiliriz.” [K 15] ve “Yani öneri olarak elimizde bir kılavuz bir kitap olursa çok daha verimli olacağını düşünüyorum.” [K 12] şeklinde, derste interaktif yöntemlerin kullanılması gerektiğini ($f = 9$) “Bir de yani daha çok böyle öğrenci merkezli çalışmalar olursa sadece öğretmene dayanan değil, öğrenci merkezli olursa daha iyi olur. Daha çok böyle uygulamalı eğitim olursa.” [K 7] ve “Ders daha verimli dikkat çekici olması için öğrencilere araştırmaları ya da hedeflerini seçmeleri şeklinde yapılabilir.” [K 2] şeklinde ifade etmiştir. Öğretmenler hizmetiçi eğitimin dersle ilgili yeterliklerini arttıracığını ($f = 8$) “Bizim de burada bilinçli olmamız gerekli en azından bizimde bir eğitimimiz olabilir.” [K 5] ve “Belki bu dersi verecek öğretmeni de biraz bilgilendirerek, bilgilendirecek hale gelmesiyle çok yararlı olacağını düşünüyorum.” [K 10] şeklinde belirtirken, dersin zamanlamasının değiştirilerek daha erken yıllarda verilmesi önerisini ise ($f = 7$) “Tekrar söylediğim gibi kazanımlara ulaşmak için daha erken senelerde verilmesi gerekiyor.” [K 3] ve “En başta da dediğim gibi 5 ten itibaren başlansın. Meslekler tanıtılsın. 4 yıla yayılırsa meslekleri çocuklar daha iyi tanıyabilir.” [K 21] şeklinde belirtmiştir. Ayrıca öğretmenler dersin alan uzmanları

tarafından verilmesinin daha uygun olacağını ($f = 6$) *“Bunu gerçekten uzmanı yapması gerekir çünkü biz normalde dersimizi yetiştirmeye çalışırken araya bunun girmesi bizim de motivasyonumuzu bozuyor açıkçası çokça fazla bildiğimiz uzman olduğumuz bir alan değil bunu uzmanlar yapmalı diye düşünüyorum.”* [K 13] ve *“Bunun için de tabii ki uzman öğretmenlerle çalışılmalı çünkü biz kendi alanımızda yoğunlaştığımız için o konularda biraz daha bilgi sahibi olan öğretmenler gelse daha faydalı olur.”* [K 4] şeklinde belirtirken, bazı öğretmenler ders sürecinin okul psikolojik danışmanları tarafından desteklenmesini gerektiğini ($f = 5$) *“Bu tür şeylerde rehber öğretmenimiz daha çok derse girerek ya da ne bileyim bize daha farklı şekilde yöntemler anlatarak olursa daha faydalı olur diye düşünüyorum.”* [K 17] ve *“Ya da bu konuda rehber öğretmenlerinin de dahil olduğu işte onların alanını ilgilendiren kısımlarda onlar müdahil olabilir.”* [K 10] şeklinde belirtmiştir.

8. Sınıf Öğrencilerinin Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersine İlişkin Görüşleri

8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşleri “Uygulama” ve “Değerlendirme” olmak üzere iki kategori altında toplanmıştır. 8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşlerinin analiz sonuçları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2.

8. Sınıf Öğrencilerinin Rehberlik ve Kariyer Planlama Dersine Yönelik Görüşlerinin Analiz Sonuçları

Kategori	Tema	Kod	f
Uygulama	Dersin önemi	Yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme	24
		Meslekleri tanıma	23
		Ortaöğretim kurumları hakkında bilgi edinme	18
		Sınav sistemi hakkında bilgi edinme	11
		Sınıf içi/bireysel problemlerde yardım alma	7
	Sınav stresiyle başa çıkma	6	
	Dersin işlenmesi	Bazen branş dersine/sınava yönelik bazen dersin amacına uygun işlenmesi	20
		Branş dersine/sınava yönelik işlenmesi	16
		Dersin içeriğine uygun işlenmesi	11
	Değerlendirme	Dersin katkıları	Meslekleri tanıma
Dersin içeriğine uygun işlenmediği için katkı sağlamaması			17
Yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme			12
Sınıf içi/bireysel problemlerde yardım alma			9
Öneriler		Öğretmenler tarafından derse gerekli önemin verilmesi	19
		Etkinlik kullanımının arttırılması	8
		Ders süresinin arttırılması	6
		Meslek tanıtımlarının yapılması	4

Uygulama. Bu kategori altında *dersin önemi* ve *dersin işlenmesi* olmak üzere iki tema bulunmaktadır.

Dersin önemi. Dersin önemi teması altında yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme, meslekleri tanıma, ortaöğretim kurumları hakkında bilgi edinme, sınav sistemi hakkında bilgi edinme, sınıf içi/bireysel problemlerde yardım alma ve sınav stresiyle başa çıkma olmak üzere altı kod bulunmaktadır. 8. sınıf öğrencileri dersin yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme (f = 24) ve meslekleri tanıma (f = 23) ile ilgili önemli olduğunu sıklıkla dile getirmişlerdir. Yeteneklerine uygun mesleki yönlendirmeye ilişkin görüşlerini (f = 24) “Ne biliyim işte geleceğe dair meslek seçmede daha iyi olabilir.” [K 32] ve “Yani daha sohbet edip bize böyle yol açacak hani bunu bunu yapmalısınız yani mesela seni tanıyorum, sen bunu okumalısın ya da sen ne istiyorsun hedefinde ne varsa konuşma yapılarak uygun hayatı yani, yani mesleği seçmemizde, seçmemiz açısından önemli bir ders.” [K 35] şeklinde, meslekleri tanıma ile ilgili görüşlerini ise “Sonuçta gelecekte bir meslek seçeceğiz meslekte hani o seçeceğimiz meslekte bu ders etkili olabilir idi.” [K 32] ve “Mesela meslek hakkında soru sorabiliriz. Sonucunu alıp yönelebiliriz.” [K 48] şeklinde ifade etmiştir. Öğrenciler ortaöğretim hakkında bilgi edinme (f = 18) konusunda dersin önemli olduğunu “Önemi, mesela biz bu sene sınava girdik ve şimdi geleceğimizle ilgili bir lise seçimi yapacağız bizim için önemliydi bu ders çünkü hangi liseyi nasıl seçeceğimiz, orda ne okuyacağımız hakkında bize bilgi verildi.” [K 30] ve “Yok aslında yani aslında nasıl desem işlemiş olsaydık bana göre şey okullarla alakalı bir konuşma monuşma olabilirdi diye geliyor.” [K 36] şeklinde belirtirken, dersin sınav sistemi hakkında bilgi edinme (f = 11) konusunda önemli olduğunu “Yani önemli aslında aktarıyor bazı şeyler sınav ile ilgili.” [K 27] ve “Evet liselere geçiş sınavı ile ilgili olduğu için önemli bir ders.” [K 58] şeklinde belirtmiştir. Öğrenciler dersin sınıf içi/bireysel problemlerde yardım alma (f = 7) ile ilgili önemli olduğunu “Bu ders aslında düzenli olarak yapılırsa olumlu sonuçlar doğurabilir. Sınıf içi arkadaşlıkları düzeltip sorunları çözebilir.” [K 52] ve “Yani bence önemli sonuçta hem okuldaki hani davranışlarımız hem de arkadaş çevresi aramızdaki konuşmaları öğretmenimiz ile konuşuyorduk ve bu konuda iyiydi bize iyi oluyordu yani.” [K 23] şeklinde; sınav stresiyle başa çıkmada önemli olduğunu (f = 6) ise “Daha sağlıklı düşünmek için herkesin hani, herkesin sınav heyecanı, sınav kaygısı falan. Çünkü ilk defa böyle bir ciddi sınava giriyoruz.” [K 43] ve “Sınav stresini falan atıyorduk.” [K 29] şeklinde ifade etmiştir.

Dersin işlenmesi. Dersin işlenmesi teması altında ise bazen branş dersine/sınava yönelik bazen dersin amacına uygun işlenmesi, branş dersine/sınava yönelik işlenmesi ve dersin içeriğine uygun işlenmesi olarak üç kod yer almaktadır. 8. sınıf öğrencilerinin büyük çoğunluğu rehberlik ve kariyer planlama ders saatinde bazen branş dersine/sınava yönelik bazen dersin amacına uygun olarak işlendiğini (f = 20) şu ifadelerle belirtmiştir; “Bazen ders yapıyorduk bazen rehberlik yapıyorduk.” [K 25] ve “Bazen rehberlik dersinde lise sınav konularında ilerliyorduk. Ama bazen kariyer planlama da yaptık.” [K 56]. Öğrencilerin bir kısmı ise ders saatinin branş dersine/sınava yönelik kullanıldığını (f = 16) “Çok işleyemedik daha çok sınav odaklı çalıştık çarşamba günü son dersti ve biz İngilizce çözmek zorunda kalıyorduk.” [K 30] ve “Öğretmenimiz daha çok ders işledi.” [K 64] şeklinde ifade etmiştir. Dersin içeriğine uygun şekilde işlendiğini (f = 11) belirten öğrenciler ise düşüncelerini “Hepsinde rehberlik yapıldı. Hatta bazen beden derslerimizde bile gelindi daha fazla bilgilendirmek amaçlı hiç boş bırakılmadı.” [K 39] ve “Evet düzenliydi. Slaytlar yapıldı, etkinlikler, anketler yapıldı verimli geçti kısacası.” [K 67] şeklinde dile getirmiştir.

Değerlendirme. Bu kategori altında dersin katkıları ve öneriler olmak üzere iki tema bulunmaktadır.

Dersin katkıları. Dersin katkıları teması altında meslekleri tanıma, dersin içeriğine uygun işlenmediği için katkı sağlamaması, yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme ve sınıf içi/bireysel problemlerde yardım alma olarak dört kod yer almaktadır. 8. sınıf öğrencileri dersin meslekleri tanımlarına katkı sağladığını (f = 22) “Çoğu şey hakkında bilgi edindim ve mesleklerin neler ve nasıl olduğunu iyice öğrendim.” [K 63] ve “Bu dersin meslekleri tanımada katkısı oldu.” [K 65] ifadeleriyle, yeteneklerine uygun mesleki yönlendirmeye katkı sağladığını (f = 12) “Bu dersi işledikçe hani bölümleri gördükçe neler okuyabileceğimi gördükçe sağlık meslekte olabilir dedim aha bu bölümde varmış bunu da okuyabilirim

bunu da yapabilirim tarzı şeyler de düşünmeye başladım.” [K 30] ve “Ben psikolog olmak istiyorum hocaya bunu söyledim ona mesela hani Hatta Anadolu’ya gitmen lazım dedi işte seçmen lazım dedi hepimize, tek de konuştu.” [K 39] ifadeleriyle, sınıf içi/bireysel problemlerde yardım almalarına katkı sağladığını (f = 9) “Arkadaş çevrem konusunda davranışlarım falan yararlı oldu yani.” [K 23] ve “Mesela geçen seneye kadar sınıfımız sınıf değildi. Tartışmalar çok fazlaydı, bu ders sayesinde düzeldi.” [K 51] ifadeleriyle belirtmiştir. Katılımcıların bir kısmı ise dersin içeriğine uygun işlenmediği için katkı sağlamadığını (f = 17) “İşlenmediği için bir katkısı olmadı.” [K 32] ve “Olmadı işlenmediğinden dolayı olmadı.” [K 36] ifadeleriyle dile getirmiştir.

Öneriler. Öneriler teması altında ise *öğretmenler tarafından derse gerekli önemin verilmesi, etkinlik kullanımının arttırılması, ders süresinin arttırılması ve meslek tanıtımlarının yapılması* olarak dört kod bulunmaktadır. Öğrenciler, öğretmenler tarafından derse gerekli önemin verilmesi önerisini (f= 19) *“Vaat ettiklerini gerçekten yapmaları gerekirdi geleceğe dair plan program kurmalılar ama yapmadılar.” [K 32] ve “Öğrencilerle daha fazla ilgilenerek verimli hale gelebilir.” [K 65] şeklinde, etkinlik kullanımının arttırılması önerisini (f = 8) “Daha çok fazla etkinlik yapılabilir.” [K 57] ve “Etkinliklerin artması ve dersin daha fazla yapılması lazım.” [K 63] şeklinde, ders süresinin arttırılması önerisini (f = 6) “Şöyle ki bence haftada bir gün yerine iki gün falan olmalıydı. Ve bir ders saati yerine daha fazla olmalıydı.” [K 22] ve “Yani daha sık işlenmeli aslında nasıl diyeyim haftada bir ders belki de yetmiyordu öğrencilere. Bir ders değil de mesela haftanın başında bir ders haftanın sonunda bir ders tarzı.” [K 30] şeklinde, meslek tanıtımlarının yapılması önerisini ise (f = 4) “Yani ne olabilir mesela biraz meslekleri tanıtabilirler yani tabi ki de meslekleri biliyoruz da ne biliyim.” [K 38] ve “Farklı ve daha fazla meslek tanıtımları ve gezileri olabilir.” [K 67] şeklinde ifade etmiştir.*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sınıf rehber öğretmenlerinin ve 8. sınıf öğrencilerinin rehberlik ve kariyer planlama dersine ilişkin görüşlerinin incelendiği bu çalışmada yarı yapılandırılmış görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular her iki grup içinde uygulama ve değerlendirme olmak iki kategoride değerlendirilmiştir. Bu kategoriler altında oluşturulan temaların öğrenciler ve sınıf rehber öğretmenleri açısından benzerlik gösterdiği söylenebilir. Her iki grupta dersin niteliğine ilişkin olarak meslekleri tanıma, üst öğrenim kurumları hakkında bilgi alma ve kişisel-sosyal sorunların çözümüne fayda sağlama bakımından önemli olduğunu vurgulamaktadır. Öğrenciye sağladığı katkılar açısından da öğretmenlerin ve öğrencilerin benzer görüşlere sahip olduğu görülmektedir. Meslekleri tanıma, sınıf içi problemlerin çözümünde dersin rol oynadığına işaret etmektedir. Bu katkılara bakıldığında mesleki rehberlik dışında kişisel-sosyal ve eğitsel rehberlikle ilgili bazı yeterliklerin kazanımının bu ders kapsamında gerçekleştiği ifade edilebilir.

Öğretmenlerden elde edilen nitel bulgular öğrencilerin derse ilgisiz olduğunu, öğrencilerden elde edilen bulgular ise öğretmenlerin derse işlememe eğilimlerinin olduğunu ve öğretmenlerin derse önem vermediğini göstermektedir. Aslında öğretmenlerde dersin niteliği kategorisinde bir tema olarak dersin formalite olarak yapıldığına vurgu yapmaktadırlar. Benzer şekilde derse katılan 8. sınıf öğrencilerinin önemli bir bölümü de dersin içeriğine uygun işlenmediği için katkı alamadıklarını ifade etmişlerdir.

Derse ilişkin öneriler açısından bakıldığında da öğrencilerin etkinlik temelli olması ya da öğretmenlerin derse önemsemesi gibi önerilerin yerine gelebilmesi için öğretmenlerin derse hazırlık ve dersin işlenmesi süreçlerinde okul psikolojik danışmanı ile eş güdümlü çalışması, hizmet içi eğitimler ve kaynak kitapların arttırılması gibi önerilerin yerine getirilmesi gerektiği düşüncesi ortaya çıkmaktadır.

Sınıf rehber öğretmenleri, rehberlik ve kariyer planlama dersini liselere geçiş sınavına yönelik hazırlıklar veya öğrencilerin bireysel ve sınıf içi sorunlarını ele almak için kullandıklarını, ders içi etkinliklerin formaliteden öteye geçemediğini belirtirlerken, paralel şekilde 8. sınıf öğrencileri de dersin bazen sınavlara hazırlık, eksik konuların tamamlanmasına yönelik işlenirken bazen de amacına uygun işlendiğini ifade etmişlerdir. Kariyer gelişimi konusuna yeterli ilginin, gerekli önemin verilmemesi genellikle okulların birincil odağının öğrencileri akademik olarak hazırlamak olması ve bu konuda okullarda oluşan baskı ile yakından ilişkilidir (Amatea ve Clark, 2005). Eğitim sisteminin, süreç değil sınav odaklı olması, sınavların kapsamına girmeyen derslerin, konuların önemsenmemesini beraberinde getirebilmektedir (Çivilidağ, Günbayı ve Yörük, 2015). Oysa ki okuldaki tüm paydaşlar etkin bir işbirliği içerisinde, öğrencilerin kariyer gelişimlerine gerekli önceliği vererek onların akademik başarıya ulaşmalarını sağlayacak becerileri kazanmalarını kolaylaştırabilirler (Gysbers ve Henderson, 2012). Çünkü kariyer gelişimi müdahaleleri öğrencilerin okula olan bağlılıklarının (Kenny, Blustein, Haase, Jackson ve Perry 2006) ve motivasyon düzeylerinin artmasının (Scheel ve Gonzalez, 2007) yanında daha az disiplin sorunu yaşanmasına da katkı sağlayabilmektedir (Skorikov ve Vondracek, 2007). Okul müfredatlarında yer bulan kariyer gelişimi müdahalelerinin olası katkıları ve etkileri, yanı sıra öğrencileri eğitim kademeleri arasındaki geçişlere hazırlanmasındaki rolü değerlendirildiğinde hem okul psikolojik danışmanları hem de öğretmenler açısından öncelik verilmesi gereken konulardan biri olduğu açıktır (Rivera ve Schaefer, 2009).

Katılımcı öğretmenler, öğrencilerin derse ilişkin ilgilerinin düşük olduğunu özellikle belirtmişlerdir. Türkiye’de olduğu gibi birçok eğitim sisteminde, ortaokulun sonunda ergenler özellikle eğitsel konularda kariyerlerini şekillendirebilecek hatta yaşam boyu kariyer gelişimlerini etkileyebilecek önemli seçimler yapmaktadırlar (Guichard, 2003; Turner ve Conkel, 2010). Ortaokul döneminde verilecek kararlar sadece lise dönemini değil, lise sonrası eğitsel planları ve gelecek başarıları doğrudan etkileyebilmektedir (Akos vd., 2004; Trusty, Niles ve Carney, 2005). Yakın gelecekte, eğitsel seçimler yapmak durumunda kalacak 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerini desteklemeye, yapacakları seçimlere ilişkin ihtiyaç duyabilecekleri bilgi kaynaklarını ele almaya yönelik bir derse yeterli ilgi göstermemeleri dikkat çekicidir. Somut işlemler döneminde soyut işlemler dönemine geçiş ile birlikte ortaokul çağındaki ergenlerin, gelecekte başarılı kariyerler oluşturma olasılıklarını arttıracak daha karmaşık kariyer becerileri ile ilgilenmeleri beklenmektedir (Lapan, 2004; Turner, Trotter, Lapan, Czajka, Yang ve Brissett, 2006). Super ‘in (1957) kariyer gelişimi yaklaşımına göre ortaokul öğrencilerinin büyük kısmı doğumdan yaklaşık 14 yaşa kadar sürmesi beklenen büyüme evresindedirler. Bu dönemdeki bireylerin üstesinden gelmeleri beklenen dört kariyer gelişimi görevinden söz edilmektedir; gelecekle ilgili ilgilenmeye başlamak, kendi hayatları üzerindeki kontrollerinin artması, okulda ve işte başarılı olmanın önemine ilişkin farkındalık kazandırılması, çalışmaya ilişkin olumlu alışkanlık ve tutumların kazanılması (Super, Savickas ve Super, 1996). Buna karşın bu yaşlardaki ergenlerin tamamının kariyer ile ilgili konuların karmaşıklığını kavradıklarını söylemek gerçekçi olmayacaktır (Dumora, 1990). Bu çalışmanın bulguları ile uyumlu şekilde, Johnson (2000) altıncı ve sekizinci sınıf öğrencileriyle gerçekleştirdiği çalışmada öğrencilerin akademik performansları ve gelecekteki kariyer hedefleri arasındaki ilişkiye dair farkındalıklarının çok sınırlı düzeyde olduğunu rapor etmiştir.

Sınıf rehber öğretmenleri, rehberlik ve kariyer planlama dersinin öğrencilerine sağladığı katkıları; yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme, meslekleri tanıma, ortaöğretim kurumlarını tanıma, bireysel problemlerin çözümü şeklinde ifade ederken; 8. sınıf öğrencileri de meslekleri tanıma, sınıf içi ve bireysel problemlere yönelik yardım alma, yeteneklerine uygun mesleki yönlendirme gibi örtüşen katkıları olduğunu bildirmişlerdir. Müfredatın bir parçası olarak sürdürülen kariyer gelişimi müdahaleleri, öğrencilerin kariyer konusundaki bilgilerinin çoğalmasını, öz farkındalıklarının ve yeterliliklerinin artmasını, gelecekle ilgili olumlu alışkanlıklar ve tutumlar geliştirmelerini amaçlamaktadır (Harkins, 2000). Katılımcılar tarafından belirtilen katkıların, kariyer gelişimi müdahalelerinin; kişisel farkındalığı arttırmak, seçeneklere dair doğru ve kapsamlı bilgi sunmak gibi

amaçları ile uyumlu olduğu söylenebilir (Baudouin vd., 2007; Guichard, 2003). Ek olarak Rehberlik ve Kariyer Planlama dersinin hedefleri arasında ifade edilen; kariyer ile bağlantılı seçenekleri ve çevresindeki olanakları fark edebilme, mesleki bilgi toplayabilme gibi kazanımların hayata geçtiğine dair bir değerlendirme yapmakta mümkündür (MEB, 2014). Buna karşın katılımcıların hiçbirinin eleştirel düşünebilme, özerk karar verebilme, elde edilen bilgi ve becerileri farklı durumlara, süreçlere aktarabilme gibi 21. yüzyıl yeterlilikleri olarak anılan becerilerden (Carnevale, 2013, Savickas, 1993) söz etmemesi oldukça dikkat çekicidir. Akademik geleceğin planlanması kariyer gelişiminin ayrılmaz parçalarından biridir ve öğrencilerin yeterli düzeyde öz farkındalığa ulaşmadan, gösterdikleri eğitsel çaba ile gelecekleri arasındaki bağlantıya ilişki farkındalık kazanmadan sağlıklı adımlar atmaları oldukça zordur (Dykeman vd., 2003). Bununla birlikte derse ilişkin kazanımlar bütün olarak değerlendirildiğinde, katılımcılar tarafından öne çıkarılan katkılar, dersin hedeflerine sınırlı düzeyde ulaşabildiğine işaret etmektedir. Çivilidağ vd. (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın bulguları da bu değerlendirmeyi destekler niteliktedir. Öğrenciler okullarındaki “mesleki rehberlik çalışmalarının”, kendini tanıma, bilinçli meslek seçimi, geleceği planlama, karar verme ve meslekleri tanıma gibi yararları olduğunu ifade etmişlerdir (Çivilidağ vd., 2015).

Katılımcı öğretmenler, kariyer gelişimi konusunda sınırlı yetkinliğe sahip olduklarını vurgulamışlardır. Bu bulguya paralel şekilde, Çivilidağ vd. (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada okul yöneticileri, sınıf rehber öğretmenlerinin mesleki rehberlik konusunda bilgilerinin yetersiz olduğunu ve bu durumun mesleki rehberlik çalışmalarının verimini azalttığını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin, kariyer gelişimi ve farkındalığı konularındaki mesleki bilgi düzeylerinin yetersizliği, kariyer gelişimi müdahalelerinin başarıya ulaşmasının önündeki engellerden biri olabilmektedir (Rivera ve Schaefer, 2009). Sınıf öğretmenler ve branş öğretmenleri lisans eğitimleri boyunca meslek rehberlik kavramı ile rehberlik dersi içerisinde karşılaşmaktadır. Bu derste mesleki rehberlik ile ilgili içerik genel hatları ile tanımlanmaktadır. Daha çok temel kavramların öğrenildiği ders uygulamadan ziyade teorik ağırlık bir yapıya sahiptir (YÖK, 2018). Bu yönüyle bakıldığında sınıf rehber öğretmenlerinin kariyer gelişimi ve müdahaleleri konusunda desteğe ihtiyaç duymaları oldukça anlaşılır bir durumdur.

Yine katılımcı öğretmenler müfredatta kariyere ilişkin beceriler geliştirmeye odaklanan bir dersin, 8. sınıfta verilmeye başlamasının önemli bir eksiklik olduğuna dikkat çekmişlerdir. Öğrencilere ders saatleri içerisinde veya ayrı bir ders saati olarak kariyer planlama konusunun ele alınması uzmanların sıklıkla önerdiği bir model olmakla birlikte etkili kariyer gelişimi müdahalelerinin çocukluktan başlayan ve erken yaşlardan itibaren tüm yaşam rollerini içeren destekleyici programlar olduğu belirtilmektedir (Conley, 2014; Sharf, 2013; Yeşilyaprak, 2016). Bu desteğin bireylerin karar verecekleri dönem ile kısıtlı kalmaması gereken, uzun soluklu bir yardım olması gerektiği vurgulanmaktadır (Guichard, 2003). Benzer şekilde kariyer müdahalesi niteliği taşıyan programların ardışıklık ilkesine göre oluşturulması, etkinliklerin önceki yıllarda ele alınan kazanımların üzerine yapılandırılması önerilmektedir (Rivera ve Schaefer, 2009).

Sınıf rehber öğretmenlerinin dersin etkinliğinin artırılmasına yönelik olarak; kaynak kitap hazırlanması, interaktif yöntemlere yer verilmesi, hizmet içi eğitim seçeneklerinin oluşturulması, dersin daha erken yıllarda verilmeye başlanması, dersin alan uzmanı tarafından yürütülmesi ve okul psikolojik danışmanı tarafından desteklenmesi önerilerinde bulunmuşlardır. Söz konusu önerilerin kariyer gelişimi literatüründe önemli yer tutan görüşlerle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin, birçok araştırmacıya göre sınıf temelli kariyer müdahaleleri etkili olmakla birlikte (Brown vd., 2003; Whiston vd., 1998), çalışma kitapları ve yazılı materyaller bu müdahalelerin kritik öğelerinden biri olarak görülmektedir (Ryan, 1999). Ryan' a göre (1999) çalışma kitapları ve yazılı materyaller, öğrencilerin gelecek planlarını ve hedeflerini somutlaştırmalarında önemli rol oynamaktadır. Öğretmen görüşlerine paralel şekilde 8. sınıf öğrencileri de ders içi etkinliklerin artırılması ve çeşitlendirilmesini önermektedir. Harkins (2000), çocukların ve ergenlerin iş yaşamına hazırlık becerilerinin gelişiminin, teorik bilgi ve pratik uygulamaların entegre edilmesine olanak sağlayan yöntemler yoluyla

sağlanabileceğine dikkat çekmektedir. 8.sınıf öğrencilerine yönelik okul temelli kariyer gelişimi müdahalelerine bakıldığında; öz farkındalığı arttırmaya yönelik grup çalışmaları, bireysel kariyer keşfi/araştırmaları, kariyer günü, internet aracılığı ile meslekleri tanıma ve eğitsel seçenekleri araştırma, üst öğrenim kurumlarına geziler etkinlikler öne çıkmaktadır (Rivera ve Schaefer, 2009). Peterson, Long ve Billups (1999) tarafından 8. sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilen çalışmada, bilgisayar destekli etkinliklerin öğrencilerin öz farkındalıklarının, mesleklere ilişkin bilgi düzeylerinin ve karar verme becerilerinin artırılmasında daha etkili olduğu bulunmuştur. Ergenleri geleceğe etkili şekilde hazırlayabilmek için okulda elde edilen bilgiler ile yetişkinlikte üstlenecekleri görevler arasındaki bağlantıyı sağlayacak, yaşantısal ve dikkat çeken deneyimlere ihtiyaç vardır (Harkins, 2000).

Öğretmenlerin kendilerine hizmet içi eğitim verilmesi önerilerinin; öğrencilerin, öğretmenler tarafından derse gerekli önemin verilmesine yönelik beklentileri ile örtüştüğünü söyleyebiliriz. Bu çalışmadaki öğrenci görüşlerine benzer şekilde okul psikolojik danışmanları da sınıf rehber öğretmenlerinin rehberlik çalışmalarını önemsememesinin kariyer gelişimi müdahalelerine ilişkin engeller arasında görmektedirler (Çivilidağ vd., 2015). Öğretmenlerin kariyer gelişimi alanındaki bilgi düzeyi arttıkça, yetkinlikleri desteklendikçe kariyer gelişimine daha fazla değer verdikleri görülmektedir (Rivera ve Schaefer, 2009). Özellikle bazı okullarda psikolojik danışman olmadığı ya da psikolojik danışmanların diğer gelişimsel alanlardaki iş yükü düşünüldüğünde, sınıf temelli müdahalelerin amacına ulaşabilmesi için öğretmenlerin kariyer müdahaleleri konusundaki profesyonel gelişimlerinin desteklenmesi daha da önem kazanmaktadır (Foster, Young ve Hermann, 2005). Okullarda gerçekleştirilen başarılı kariyer gelişimi müdahaleleri derinlemesine irdelendiğinde, öğretmenlerin sürece katılımı ve müdahaleye olan inançları önemli rol oynamaktadır (Dykeman vd., 2003). Özellikle okuldaki öğretmenlerin ve diğer paydaşların sadece ders saatlerinde kariyer eğitimi veren uygulayıcılar olarak görülmemesi, kariyer gelişimi müdahalesinin planlanmaya başladığı ilk andan itibaren sürece görüşleri ile birlikte dahil edilmesi önerilmektedir (Rivera ve Schaefer, 2009). Bu çerçevede, rehberlik ve kariyer planlama dersini yürütecek öğretmenlere sağlanacak hizmet içi eğitim fırsatlarının hem dersin verimliliğine, hem de öğretmenlerin derse ilişkin tutumlarının değişmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir

Sınıf rehber öğretmenlerinin, kariyer gelişimi literatüründe de üzerinde büyük bir uzlaşma olan bir diğer önerisi; müfredat temelli kariyer gelişimi müdahalelerine 8.sınıftan daha erken düzeylerde başlanmasıdır. Kariyer gelişimi, öğrencilerin mümkün olan en erken yaşta aktif olarak desteklenmeleri beklenen, kritik ve devam eden bir süreçtir (Hartung vd., 2005). Devam eden bu gelişim, erken çocukluk dönemin başlayıp, bireyin yaşamı boyunca sürer (Super vd., 1996). Kariyer gelişimi müdahalelerinin; okul öncesi eğitim çağından itibaren, çocukların gelişimsel özelliklerine göre özelleştirilerek sunulmaya başlanması önerilmektedir (Conley, 2014). Yine ilkökul düzeyi gibi erken yaşlarda öğrencilere, iş dünyasını tanıtan ve eğitim hayatı ile iş hayatı arasındaki bağlantıyı anlamalarına destek olan kariyer gelişimi müdahaleleri gelecekteki başarılı okuldan iş dünyasına geçişlerde kilit rol oynayabilmektedir (Schultheiss, 2008). Benzer şekilde Levinson ve Ohler' de (2006) çocukluktan başlayan ve tüm eğitim kademelerine yayılan, sistem düzeyindeki kariyer müdahalelerinin önemine dikkat çekerken, bu müdahalelerin bir süreç olduğuna vurgu yapmışlardır. Super'a göre (1980) bireyler yaşam boyunca devam eden kariyer gelişimi süreçlerinde bu tür müdahaleler yolu ile sağlanan desteğe ihtiyaç duyarlar.

Katılımcı öğretmenlerin önerilerinden bir diğeri, rehberlik ve kariyer planlama dersinin bu alanda uzman kişiler tarafından verilmesidir. Alan uzmanlarından kimlerin kast edildiğinin belirtilmemesi, bu önerinin dikkat çeken yanıdır. Özellikle literatüre bakıldığında Hem Türkiye' de hem dünyada psikolojik danışmanlar okullarda kariyer danışmanlığı konusunda "uzman" profesyoneller olarak görülmektedirler (ASCA, 2019; CACREP, 2016; Niles ve Harris-Bowlsbey, 2002; Yeşilyaprak, 2016). Buna karşın katılımcılar okul psikolojik danışmanlarını kariyer gelişimi alanında uzman olarak gördüklerine değinmemişlerdir. Bu durumun bir nedeninin sınıf rehber öğretmenlerinin psikolojik danışmanların kariyer gelişimi alanındaki uzmanlıklarına ve rollerine dair düşük farkındalıkları ile

bağlantılı olabileceği düşünülmektedir. Bir diğer neden ise psikolojik danışmanların kariyerle ilgili rollerini yerine getirmekteki aksaklıklar olduğuna inanılmaktadır. Öğrencilerin ihtiyaçlarına uygun kariyer danışmanlığı programlarını geliştirmeleri, uygulamaları ve değerlendirmeleri; yine öğrencilerin kariyer gelişimi konusunda ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri belirlemeleri, bu bilgilere ulaşabilecekleri kaynakları tanıtmaları; psikolojik danışmanların önemli rolleri arasındadır (ASCA, 2019; CACREP, 2016, Rivera ve Shaefer, 2009). Ancak birçok psikolojik danışmanın çeşitli nedenlerle bu role bağlı hizmetleri yeterli etkinlikte sunamadığı bilinmektedir (Çivilidağ vd., 2015; Whiston, 2002).

Rehberlik ve kariyer planlama dersi ile ilgili süreçlerin okul psikolojik danışmanı tarafından desteklenmesi, sınıf rehber öğretmenlerinin ifade ettikleri bir diğer öneridir. Psikolojik danışman desteği sınıf temelli kariyer gelişimi müdahalelerinin önemli bir parçasıdır (Ryan, 1999; Brown vd., 2003). Etkinliklerin yapılandırılmasından, öğrencilere kendi ilgilerini, becerilerini, ihtiyaçlarını, kişiliklerini tanıtmaları için uygulanan envanterlerin değerlendirilmesine kadar birçok farklı noktada okul psikolojik danışmanları bu müdahalelere destek sağlayabilmektedir (ASCA, 2019; CACREP, 2016). Okul psikolojik danışmanları tarafından bireyselleştirilmiş değerlendirmelerin ve geri bildirimlerin sunulması kariyer gelişimi müdahalelerinin kritik unsurlarından bir diğeridir (Ryan, 1999). Okul temelli kariyer müdahalelerinin amacına ulaşabilmesindeki kilit öğelerin başında okul yönetiminden psikolojik danışmana, öğretmenlerin ve öğrencilerin sürece aktif şekilde dahil edildiği, okuldaki tüm paydaşlar arasında etkin bir işbirliği gelmektedir (Advance CTE ve ASCA, 2018). Psikolojik danışmanların, okuldaki paydaşlara destek sunmanın yanı sıra öğrencilerin ailelerinin ve çevrenin bu müdahalenin bir parçası haline getirmesi, önceki durumlarından bağımsız olarak öğrencilerin onları geleceğe taşıyacak kişisel ilgi, yetenek ve amaçlarını keşfetmelerini kolaylaştırıcaktır (ASCA, 2017). Psikolojik danışmanlardan öğrencilerinin kariyer hazırbulunuşluk düzeylerini geliştirecek davranış ve becerileri öğrenme fırsatları oluşturmaları (Gysbers, 2013), kariyer planlaması sürecinde destek sağlamaları, kariyer gelişimi müdahalelerinin planlanmasında, uygulanmasından ve değerlendirilmesinde etkin olmaları (CACREP, 2016), bir üst eğitim kademesine geçiş sürecindeki fırsatları tanıtmaları ve kariyer yolculuğunda eğitim önemini fark ettirmeleri beklenmektedir (ASCA, 2019). Bu yoğun beklentilere karşın, okul psikolojik bireyi tanıma hizmetlerinden krize müdahaleye, önleyici çalışmalardan konsültasyona kadar geniş bir yelpazede görev ve sorumluluklarının bulunması, sağladıkları desteğin yetersiz kalmasına yol açabilmektedir (Gladding, 2017; Stockton ve Doğan, 2019). Okul psikolojik danışmanlarının yaklaşık yarısı kişisel, sosyal ve akademik konulardaki psikolojik danışma hizmetlerinin yoğunluğu ve öncelikli olması nedeniyle kariyer gelişimine yönelik hizmetlerin geri planda kaldığını belirtmişlerdir. Aynı çalışmada psikolojik danışmanların %27' si kariyer gelişimini destekleyecek nitelikli kaynaklara ve materyallere ulaşmakta zorluk yaşadıklarını, %20' si kariyer gelişimi konusunda aldıkların eğitimin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir (Advance CTE ve ASCA, 2018).

Bireysel ve sınıf içi problemlerin çözümü rehberlik ve kariyer planlama dersinin katkılarından biri olarak hem sınıf rehber öğretmenleri hem de 8. sınıf öğrencileri tarafından ifade edilmektedir. Ancak iki gruptaki katılımcıların da süre yetersizliği ile ilgili görüş bildirmesinde bu derste problem davranışlara ağırlık verilerek kariyer danışmanlığına daha az süre ayrılmasının etkili olabileceğine inanılmaktadır. Bireysel ve sınıf içi problemlerin bu derste ele alınması, öğrencilerin bu konularla ilgili yardım alabilecekleri bir platforma ve zamana ihtiyaç duyduklarına işaret etmektedir. Ayrıca sınıf rehber öğretmenlerinin yapması gereken gelişim dosyası hazırlama, bireyi tanıma tekniklerini uygulama gibi sorumlulukları sadece bu derste sürdürebileceği göz önünde bulundurulduğunda 8. sınıf müfredatına rehberlik dersi ayrı bir ders saati olarak eklenebilir. Yine araştırma bulgularından hareketle derse yönelik kaynakların hazırlanmasının, sınıf rehber öğretmenlerine materyal desteği sağlanmasının, branş öğretmenlerinin lisans eğitimlerinde rehberlik ile ilgili uygulamaların çoğaltılmasının, psikolojik danışmanlar ve sınıf rehber öğretmenleri arasındaki işbirliğinin artırılmasının rehberlik ve kariyer planlama dersinin etkililiğine katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Kaynakça

- Advance CTE & American School Counselor Association (ASCA). (2018). *The state of career technical education: Career advising and development*. Silver Spring, Maryland: Advance CTE.
- Akdeniz, S. (2009). *Ergenlerin meslek kararı verme yetkinlik algılarının algılanan anne baba tutumu ve bazı özlük nitelikleri açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akos, P., Konold, T. ve Niles, S. G. (2004). A career readiness typology and typical membership in middle school. *The Career Development Quarterly*, 53(1), 53-66.
- Amatea, E. S. ve Clark, M. A. (2005). Changing schools, changing counselors: A qualitative study of school administrators' conceptions of the school counselor role. *Professional School Counseling*, 9, 16-27.
- American School Counselor Association (ASCA). (2014). *Mindsets and behaviors for student success: K-12 college- and career-readiness standards for every student*. Alexandria, VA: ASCA.
- American School Counselor Association (ASCA) (2017). *ASCA position statements*. Alexandria, VA: ASCA.
- American School Counselor Association (ASCA). (2019). *ASCA school counselor professional standards and competencies*. Alexandria, VA: ASCA.
- Amundson, N. (2005). The potential impact of global changes in work for career theory and practice. *International Journal for Educational and Vocational Guidance*, 5(2), 91-99.
- Brod, M., Tesler, L. E. ve Christensen, T. L. (2009). Qualitative research and content validity: developing best practices based on science and experience. *Quality of Life Research*, 18, 1263-1278.
- Brott, P. E. (2005). A constructivist look at life roles. *The Career Development Quarterly*, 54(2), 138-149.
- Brown, S. D., Krane, N. E. R., Brecheisen, J., Castelino, P., Budisin, I., Miller, M. ve Edens, L. (2003). Critical ingredients of career choice interventions: More analyses and new hypotheses. *Journal of Vocational Behavior*, 62(3), 411-428.
- Brown, S. D. ve Lent, R. W. (2005). *Career development and counseling: Putting theory and research to work*. Hoboken, NJ: Wiley.
- Baudouin, R., Bezanson, L., Borgen, B., Goyer, L., Hiebert, B., Lalande, V., ... ve Turcotte, M. (2007). Demonstrating value: A draft framework for evaluating the effectiveness of career development interventions. *Canadian Journal of Counselling*, 41, 146-157.
- Can, A. ve Taylı, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(2), 321-346.
- Carnevale, A. (2013). *21st century competencies for college and career readiness*. Broken Arrow, OK: National Career Development Association.
- Council for Accreditation of Counseling and Related Education Programs (CACREP). (2016). *2016 CACREP standards*. Alexandria, VA: CACREP.
- Conley, D.T. (2014). *Getting ready for college, careers, and the common core: What every educator needs to know*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Çivilidağ, A., Günbayı, İ. ve Yörük, T., (2015). Eğitim örgütlerinde mesleki rehberlik çalışmalarına ilişkin nitel bir analiz: Antalya örneği. *Journal of International Social Research*, 8(38), 573-594.
- Doğan, S. (2000). Okul rehberliği ve danışmanlığı alanında çağdaş bir yaklaşım: Kapsamlı rehberlik program modeli. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 13, 56-64.
- Duarte, M. E. (2004). The individual and the organization: Perspective in development. *Psychologica (Extra Série)*, 549-557.
- Dumora, B. (1990). Vocational processes in high-school adolescents: Even and uneven trajectories. *L'Orientation Scolaire et Professionnelle*, 19, 111-127.
- Dykeman, C., Wood, C., Ingram, M. A., Pehrsson, D., Mandsager, N. ve Herr, E. L. (2003). The structure of school career development interventions: Implications for school counselors. *Professional School Counseling*, 6(4), 272-278.

- Farrugia, B. (2019). WASP (write a scientific paper): Sampling in qualitative research. *Early Human Development*, 133, 69-71.
- Foster, L., Young, J. S. ve Hermann, M. (2005). The work activities of professional school counselors: Are the national standards being addressed?. *Professional School Counseling*, 8, 313-321.
- Gladding, S. T. (2017). *Counseling: A comprehensive profession* (8th ed.). Upper Saddle River, NJ: Pearson.
- Guichard, J. (2003). Career counseling for human development: An international perspective. *The Career Development Quarterly*, 51(4), 306-321.
- Guichard, J., Pouyaud, J., De Calan, C. ve Dumora, B. (2012). Identity construction and career development interventions with emerging adults. *Journal of Vocational Behavior*, 81(1), 52-58.
- Gysbers, N. C. (2013). Career-ready students: A goal of comprehensive school counseling programs. *The Career Development Quarterly*, 61(3), 283-288.
- Gysbers, N. C. ve Henderson, P. (2012). *Developing & managing your school guidance & counseling program* (5th ed.). Alexandria, VA American Counseling Association.
- Harkins, M. A. (2000). Career education in the primary grades: Building work-readiness through an experiential curriculum. *Childhood Education*, 76(4), 219-224.
- Hartung, P. J., Porfeli, E. J., ve Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66(3), 385-419.
- Herr, E. L. (1997). Career counselling: A process in process. *British Journal of Guidance and Counselling*, 25(1), 81-93.
- Herr, E. L., Cramer, S. H. ve Niles, S. G. (2004). *Career guidance and counseling through the Lifespan-Systematic approaches* (6th ed.) Boston, MA: Allyn & Bacon.
- Johnson, L. S. (2000). The relevance of school to career: A study in student awareness. *Journal of Career Development*, 26, 263-276.
- Keen, J. ve Packwood, T. (1995). Qualitative Research: Case study evaluation. *British Medical Journal*, 311, 444-446.
- Kenny, M. E., Blustein, D. L., Haase, R. F., Jackson, J., ve Perry, J. C. (2006). Setting the stage: Career development and the student engagement process. *Journal of Counseling Psychology*, 53(2), 272-279.
- Lapan, R. T. (2004). *Career development: Across the K-16 years*. Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Levinson, E. M. ve Ohler, D. L. (2006). Career development. In G. G. Bear & K. M. Minke (Eds.), *Children's needs: III. Development, prevention, and intervention* (pp. 515-524). Washington, DC: National Association of School Psychologists.
- National Career Development Association (2009). *Multicultural career counseling competencies*. Erişim adresi (19 Aralık 2019): <https://www.ncda.org/aws/NCDA/pt/fli/12508/false>.
- Niles, S. G. ve Harris-Bowlsbey, J. (2002). *Career development interventions in the 21st century*. Upper Saddle River, NJ: Merrill Prentice Hall.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded source book* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2014). *Ortaokul rehberlik ve kariyer planlama dersi öğretim programı*. Erişim adresi (12 Aralık 2018): <https://orgm.meb.gov.tr/www/rehberlik-programlari/icerik/102>.
- Mortimer, J. T., Zimmer-Gembeck, M. J., Holmes, M. ve Shanahan, M. J. (2002). The process of occupational decision making: Patterns during the transition to adulthood. *Journal of Vocational Behavior*, 61(3), 439-465.
- Paker, T. (2015). Nitel araştırma yöntem, teknik, analiz ve yaklaşımları. Seggie, F. N. ve Bayyurt, Y. (Ed.), *Durum Çalışması* içinde (s. 119- 134). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Parsons, F. (1909). *Choosing a vocation*. Boston, MA: Houghton-Mifflin.
- Peterson, G. W., Long, K. L. ve Billups, A. (1999). The effect of three career interventions on educational choices of eighth grade students. *Professional School Counseling*, 3, 34-42.
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Patton, W. ve McMahon, M. (2006). The systems theory framework of career development and counseling: Connecting theory and practice. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 28(2), 153-166.
- Rivera, L. M. ve Schaefer, M. B. (2009). The Career Institute: A Collaborative Career Development Program for Traditionally Underserved Secondary (6-12) School Students. *Journal of Career Development*, 35(4), 406-426.

- Ryan, N. E. (1999). *Career counseling and career choice goal attainment: A meta-analytically derived model of career counseling practice* (Yayımlanmamış doktora tezi). Loyola University, Chicago.
- Savickas, M. L. (1993). Career counseling in the postmodern era. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 7(3), 205-215.
- Savickas, M. L. (2005). The theory and practice of career construction. In S. D. Brown & R. W. Lent (Eds.), *Career development and counselling: Putting theory and research to work* (pp. 42–70). Hoboken, NJ: Wiley.
- Savickas, M. L., Nota, L., Rossier, J., Dauwalder, J. P., Duarte, M. E., Guichard, J., ... ve Van Vianen, A. E. (2009). Life designing: A paradigm for career construction in the 21st century. *Journal of Vocational Behavior*, 75(3), 239-250.
- Scheel, M. J. ve Gonzalez, J. (2007). An investigation of a model of academic motivation for school counseling school. *Professional School Counselor*, 11, 49-56.
- Schultheiss, D. E. P. (2008). Current status and future agenda for the theory, research, and practice of childhood career development. *The Career Development Quarterly*, 57(1), 7-24.
- Sharf, R. S. (2013). *Applying career development theory to counselling* (6th ed.). Independence, KY: Brooks/Cole.
- Skorikov, V. ve Vondracek, F. W. (2007). Positive career orientation as an inhibitor of adolescents' problem behavior. *Journal of Adolescence*, 30, 131-146.
- Seçer, İ., Gülbahçe, A. ve Ateş, B. (2013). Mesleki grup rehberlik etkinliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin mesleki yetkinlik düzeylerine etkisi. *Turkish Journal of Education*, 2(1), 29-38.
- Sink, C. ve MacDonald, G. (1998). The status of comprehensive guidance and counseling in the United States. *Professional School Counseling*, 2(2), 88-94.
- Siyez, D. M. (2016). Gelişimsel yaklaşımlar. Yeşilyaprak, B. (Ed.) *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (3. baskı) içinde (s. 172-219). Ankara: Pegem Akademi.
- Solberg, V. S., Howard, K. A., Blustein, D. L. ve Close, W. (2002). Career development in the schools: Connecting school-to-work-to-life. *The Counseling Psychologist*, 30(5), 705-725.
- Stockton, R. ve Doğan, S. (2019). Examination of School Counselors' Statewide Listserv Interactions. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(53), 317-341.
- Super, D. E. (1957). *The psychology of careers*. New York: Harper and Brothers.
- Super, D. E. (1980). A life-span, life-space approach to career development. *Journal of vocational behavior*, 16(3), 282-298.
- Super, D. E., Savickas, M. L. ve Super, C. M. (1996). The life span, life-space approach to careers. In D. Brown & L. Brooks (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (3rd ed., pp. 121–178). San Francisco: Jossey-Bass.
- Trusty, J., Spencer, N. G. ve Carney, C. V. (2005). Education-career planning and middle school counselors. *Professional School Counseling*, 9, 136–143.
- Turner, S. L. ve Conkel, J. L. (2010). Evaluation of a career development skills intervention with adolescents living in an inner city. *Journal of Counseling & Development*, 88(4), 457-465.
- Turner, S. L., Trotter, M. J., Lapan, R. T., Czajka, K. A., Yang, P. ve Brissett, A. E. (2006). Vocational skills and outcomes among Native American adolescents: A test of the integrative contextual model of career development. *The Career Development Quarterly*, 54(3), 216-226.
- Yeşilyaprak, B. (2012). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığında paradigma değişimi ve Türkiye açısından sonuçlar: Geçmişten geleceğe yönelik bir değerlendirme. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12, 97-118.
- Yeşilyaprak, B. (2016). Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığına giriş. Yeşilyaprak, B. (Ed.) *Mesleki rehberlik ve kariyer danışmanlığı: Kuramdan uygulamaya* (3. baskı) içinde (s. 2-43). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Soysal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2018). *Yeni öğretmen yetiştirme lisans programları*. Erişim adresi (11 Kasım 2019): https://www.yok.gov.tr/Documents/Kurumsal/egitim_ogretim_dairesi/Yeni-Ogretmen-Yetistirme-Lisans-Programlari
- Whiston, S. C. (2002). Response to the past, present, and future of school counseling: Raising some issues. *Professional School Counseling*, 5(3), 148-155.
- Whiston, S. C., Sexton, T. L. ve Lasoff, D. L. (1998). Career-intervention outcome: A replication and extension of Oliver and Spokane (1988). *Journal of Counseling Psychology*, 45(2), 150-165.

